

—≡ Ս Ի Ո Ն ≡—

ԼՂ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1964

Յուլիս

Թիւ 6

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԸ ԵՒ ԱՆՈՐ ԴԵՐԸ

Ա.

Ուսումնական տարեշրջան մը ևս կը փակուի այս ամիս: Ու մինչ հայկական վարժարաններու բազմաթիւ շրջանաւարտներ հաստատ ու վստահ քայլերով կը մտնեն կեանքի յարաշարժ և դժուարին կրկէսէն ներս, երբ հարիւրաւոր ուսուցիչներ իրենց արդարօրէն վաստակած հանդիստին կը դիմեն և աշակերտներ ամբողջ տարին երազուած և ակնկալութիւններով լի ամառնային արձակուրդին կ'երթան, դարձեալ կը փորձենք սահմանել դերը՝ որ վերապահուած է հայ դպրոցներուն:

Հայ եկեղեցին և հայ դպրոցը, որոնք դարերով հանդիսացած են մեր ցեղի գոյութեան անսասան կոռուանները, որն է ժամանակէ աւելի այսօր է որ կը շարունակեն, աւելի լայն չափերու վրայ ըլլալ մշտարթուն պահակները մեր սրբութիւններուն, մեր ազգային դիմագիծի անապարտ պահպանման ու գոյատևումին:

Մեծ եղեռնէն տակաւին հազիւ յիսուն տարիներ վերջ, արդէն սփիւռքի մէկ ծայրէն միւսը կը տարածուի եկեղեցիներու, և անոնց քովն ի վեր հասակ առած դպրոցներու սքանչելի ցանց մը, զրաւականը՝ մեր ցեղի ինքնապահպանութեան ու ներքին անընկճելի կորովին:

Որն է ժողովուրդ պիտի բարոյալքուէր ու կազմալուծուէր այն ահաւոր ճակատագրին առջև՝ որ մերը եղաւ ժի. դարու վերջաւորութեան և մասնաւորաբար Ի. դարու սկիզբին, Առաջին Աշխարհամարտի արհաւիր օրերուն: Տասանորդուելէ, փոշիանալէ ալ ետք՝ որն է ցեղ պիտի չկարենար այնքան արագ ու այնքան զեղեցիկ կերպով բարձրանալ վեր մոխիրներէն, և իր անպարտելի կամքը, Աստուծոյ արևին տակ որպէ՛ս մարդ ապրելու իր անյողդողդ վճիռը գործնականապէս ցոյց տալ:

Այս բրաւ Հայր, մօտիկ անցեալի հայ ոքսորականը, օտար ափերու վրայ ապաստան խնդրող այդ կիսամերկ ու անօթի հալածականը, որ հազիւ

հաստատուած խրճիթի մը մէջ կամ թիթեղէ ծածքի մը տակ, ամէն բան առաջ ու ամէն բանէ վեր, մտածեց իր գաւկին ուսման մասին, անոր դատարակութեան, կրթութեան մասին:

Եւ շուտով, անաւոր եղեռնէն քանի մը տարիներ վերջ միայն, արտասահմանի բոլոր այն երկիրներուն մէջ ուր հայեր ապաստան գտած էին, բարձրացան եկեղեցիները ու անոնց հետ՝ քար առ քար և պատ առ պատ՝ մեր զրպարոցները, օտարութեան համայնակուլ ալիքներուն դիմագրող այդ պարիսպները:

Մեր ցեղի սուրբ ոգին էր որ անգամ մը ևս ինքզինք կը փաստէր: Ս. Մեսրոպի դիրերով և Գրիստոսի լոյս հաւատքով զրահաւորուած՝ Հայը, իր արիւննոտ պատմութեան մէջ քանիբոորդ անգամը ըլլալով՝ անժխտելի փաստը կուտար իր կենսառոյշութեան:

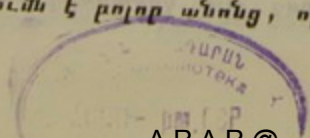
Կուտար փաստը և կը դիմագրէր: Կը դիմագրէր այն բոլոր օտարամուտ ազգեցութիւններուն՝ որոնք խորթ էին մեր ազգային նկարագրին, որոնք խոտոր կը համեմատէին մեր ըմբռնումներուն և աւանդութիւններուն: Արտասահմանի հայ դպրոցին դերը, եկեղեցիին հետ, այս եղաւ ու այս է տակաւին պայքարիլ մեր ցեղային իւրայատկութեան, բնորոշ դիմագիծին և նկարագրի անայլալ պահպանման համար:

Եւ սակայն, իմացական այն զարթոնքը որ կ'ականկալուէր, որ կը սպասուէր իսկ, անաւոր փոթորիկէն յետոյ, կեանքի չկոչուեցաւ, չծաղկեցաւ, մարմին ու ձև չստացաւ: Մեր դպրոցները, հայեցի դաստիարակութեան մը հետ, տուին նաև կեանքի մէջ կտոր մը հացի համար պայքարիլ կարենալու միջոցներ: Ու դժբախտաբար եղան պահեր՝ երբ այս երկու առաջադրանքներէն երկրորդը դարձաւ առաջնահերթ խնդիր, միակ նպատակ: Նիւթական հետզհետէ բարեւաւուող, բարօր կեանքի մը հետ՝ մարդիկ սկսան մոռացութեան տալ հոգեկան ու իմացական այն բոլոր արժէքները, որոնց համար պայքարեր էին իրենց պապերը ու զոհուեր իսկ:

Հասաւ սերունդ մը հայերու, որ նախընտրեց ու կը նախընտրէ օտարին նոր հազուստը՝ մեր հին այլ միշտ նոր պատմուճանէն. որ յաճախ իր խղճին վրայ քար դրած՝ կը դիմէ դէպի անդարձ կորուստ, դէպի օտարացում, դէպի ձուլում:

Այս կորուստը, երևութապէս անկերպարան ու անկազմակերպ՝ սակայն ի վերջոյ մեծ չափերու հասնող այս յուսալքող շարժումը պէտք է ցնցէ մեզ ազգովին ու մտածել տայ կանխարգելիչ միջոցներու մասին: Պէտք է ցնցէ մեզ, որովհետև իւրաքանչիւր ապրող հայ կեանքի համար անաւոր զին վճարած ենք մենք Տէր Զօրի մէջ:

Եւ սակայն, հակառակ այն ոլբերուն որոնք կը բարձրանան բոլոր ժամանակներու եղբրամայրերու կողմէ՝ մեր անխուսափելի օտարացման, ուժացման մասին, հակառակ այն բոլոր տխուր փաստերուն, որոնք մեզ կը ստիպեն աշալուրջ ըլլալ, պիտի ապրինք սփիւռքի մէջ միշտ որպէս Հայ, այնպէս՝ ինչպէս ապրած են մեր նախնիքները երկար դարեր անորոշութեան և զերութեան մէջ: Ու ասիկա համոզումն է բոլոր անոնց, որոնք ամենէն ազնա-

պալի ու մութ պահերուն իսկ քաջութիւնն ու կարողութիւնը ունին «Լուսաւորչի կանթեղը» տեսնելու որպէս իրենց ուղեցոյց։

Հայ դպրոցներուն առջև կան մեծագոյն խոչընդոտներ։ Եւ սակայն Հայուն ե՞րբ պակսած է դժուարութիւններ ոտնահարելու անընկճելի ուժը, կամքը։ Մանաւանդ հիմա՝ երբ հայկական կազմակերպութիւններու կողմէ հաստատուած կրթութնական լաւագոյն առիթը կ'ընծայեն բարձրագոյն ուսման տիրանալու, պէտք է խորհինք մեր երիտասարդ ու զարգացած մտաւորականներուն կարողութիւնները մեր Հայկական դպրոցներուն ի սպաս դնելու միջոցներուն մասին։

Մեր մանկապարտէզները, նախակրթարաններն ու երկրորդական վարժարանները պէտք է դրուին մանկավարժական լաւագոյն և արդի հիմքերու վրայ, որպէսզի անոնցմէ ներս մտնող Հայ պատիկը ինքզինք զգայ իր հարադատ տան մէջ, սիրէ զանոնք ու երջանիկ ըլլայ։ Երջանկութեան և լրջութեան նման մթնոլորտի մը մէջ է որ կարելի պիտի ըլլայ Հայ մանուկէն ներս, ուսումէն անկախ բայց անոր զուգընթաց, մշակել ու զարգացնել Աստուծոյ և բնութեան կողմէ շնորհուած բարի ձիրքերը, նկարագրի տակաւին կիսարթուն զիծերը։

Ու տակաւին, խորապէս պատճառաբանուած, տրամաբանուած և զիտակցուած ազգասիրութեամբ, եկեղեցասիրութեամբ և հայրենասիրութեամբ է միայն որ կարելի պիտի ըլլայ պատրաստել մեր նոր սերունդը. սերունդ մը՝ որ իր ապրած երկրին հաւատարիմ ու պատասխանատուութեան զիտակցութեամբ քաղաքացին ըլլալով հանդերձ՝ խորհի ու մտածէ, ապրի ու զօրծէ որպէս Հայ, որպէս Հայաստանեայց եկեղեցիի զիտակից անդամ։

Հետևաբար, մեզի համար անհրաժեշտ է առաւելագոյն փոյթով ունենալ Հայ ուսուցիչներ՝ որոնք, մանկավարժական ամենէն նոր և զործնական սկզբունքներուն տիրացած ըլլալով, ունենան մանաւանդ զիտակցութիւնը իրենց վստահուած առաքելութեան, զիտան ծանրութիւնը իրենց ուսերուն վրայ դրուած բեռին — սփիւռքի մէջ Հայը Հայ պահելու սրբազան գործին։

Դաստիարակենք ու մեծցնենք մեր պատիկները այնպէս՝ որ անոնք Հայ ծնիլը ճակատագրի չար խաղ մը չնկատեն, Հայ ապրիլը տառապանք մը չկարծեն ու չփորձեն օտարամոլութեան դիմելու։ Մեծցնենք զիրենք երջանկութեան և անհոգ ուրախութեան մթնոլորտի մը մէջ, մեր ազգային պատմութեան ու եկեղեցիի շքեղագոյն դէպքերով ու գէմքերով հպարտացնենք զիրենք, ու ազատութեան մէջ ապրելու բերկրանքը տանք անոնց։ Սիրենք ու սիրցնենք Մեսրոպաշունչ մեր լեզուն, մեր գրականութիւնը, արուեստներն ու մշակոյթի գանազան երեսները, և օտար այս ափերուն վրայ իրենց Հայութիւնը ճակատաբաց պտրտցնելու սէրն ու հպարտութիւնը տանք անոնց։ Սորվեցնենք պաշտպան կանգնիլ ազգային ու կրօնական սկզբունքներու, պաշտպանել ինչ որ լաւ է ու բարի այս աշխարհին վրայ ու Աստուծոյ ստեղծած տրարածներուն մէջ, և մեր փոքրիկներէն պատրաստենք իրաւ մարդեր, մարդեր՝ որոնք տպրին քրիստոնէաբար, ըլլան եղբայր բոլորին ու աշխատին բարօր կեանքի և խաղաղութեան համար։

Հայ ծնողներ, հայրեր ու մայրեր, եղէ՛ք առաջին դաստիարակները ձեր գաւակներուն, կրթեցէ՛ք զանոնք մեր ընտանեկան և բարոյական աւանդութիւններուն համաձայն և մաքուր խիղճերով յանձնեցէ՛ք զանոնք դպրոցին։

Ս. ԳՐԱԿԱՆ

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ

Ձմեռը վերջանալու վրայ էր, երբ Օտարականը ճամբայ ելաւ գէպի երուսաղէմ: Իր հետն էին իր բոլոր աշակերտները ինչպէս նաև բազմաթիւ հետևորդները: Բոլորը գիտէին թէ երուսաղէմ կ'երթար Պատեքի մօտալուտ տօնին ներկայ ըլլալու համար: Օտարականը տխուր էր ու ճնշուած: Փիլիպպեան կեսաբիտ մօտերը երբ բոլորը կանգ առին հանգչելու, յանկարծ դարձաւ Ան բոլորին և հարցուց թէ իրենք ո՞վ կը կարծէին զինքը, և թէ վերջապէս ի՞նչ էր իր ճշմարիտ անունը: «Ոմանք եղիան կը կարծեն քեզ, ուրիշներ Երեմիան և կամ մին մեծ մարգարէներէն, կեանքին վերադարձած», պատասխանեցին աշակերտները: «Իսկ դուք ո՞վ կը կարծէք զիս»:

Այն ատեն Պետրոս, ներքին ճառագայթէ մը լուսաւորուած, պոռթկաց. «Դուն Գրիստոսն ես, Որդին Կենդանի Աստուծոյ, Մեսիան որուն կը սպասեն իսրայէլէն ու աշխարհը՝ դարերու անապատին մէջ, խաղաղութեան իշխանը՝ զոր կը յուսան բոլոր զրկուածները, ինչպէս ծարաւուտ խտրը կը սպասէ ջուրին, ծաղիկը արևուն և սիրտը մխիթարութեան»:

Բոլորը զորմացած Պետրոսին կը նայէին, որ ներշնչուածն յանկարծաթափ և սրտին լսալէն կրակուած կը խօսէր: Օտարականը լուռ էր, սակայն իր ներքին բերկրանքը կը ցոլար իր դէմքէն: Յետոյ քաղցրօրէն նայելով Պետրոսին, ըսաւ. «Երանի քեզ Սիմոն, որդի Յովնանու, որովհետեւ մարմինը և արիւնը չէին որ ըսել տուին քեզի այդ խօսքերդ, այլ իմ երկնաւոր Հայրը»: Յետոյ դարձաւ բոլորին և ըսաւ. «Ձեզմէ իւրաքանչիւրը զաղտնի անուն մը ունի, մօտ է օրը երբ դուք ձեր իրական դերով և անուններով ճանչցուիք աշխարհէն»:

Երբ Գալիլիայէն գէպի երուսաղէմ կ'երթային, անցան Թարսոս լերան քովէն: Օտարականը կը սիրէր լեռները, բարձրութիւններ՝ որոնք մօտ էին երկնքին: Աշակերտներու հետ միասին բարձրացան լեռը, որ սկաւառակի մը նման կը բացուէր: Երբ լերան գագաթին մօտ էին արդէն, իր հետը առաւ Պետրոսը, Յակոբոսը և Յովհաննէսը և մեկուսացաւ ազօթելու: Աշակերտները զգացին յանկարծ որ վարդապետին դէմքը խտացած արևու ճառագայթներու նման կը շողար, կարմիրով ու կաթով շաղուաւած պայծառութեան մը վերեւ: Ոչ միայն դէմքը, այլ նաև զգեստները ճերմակ էին: Լոյսի ծովի մը վրայ Ան կը նմանէր ձիւնազունդի մը, պատրաստ հալելու արևի ճառագայթներէն: Իր հոգին աղօթքի մէջ գերմարդկայնացած գուրս կը թափէր թափանցիկ

Հայ ուսուցիչնե՛ր, եղէք երկրորդ ծնողներ ձեզի յանձնուած աւանդներուն, մեր վաղուան յոյսին, հասակ առնող հայ սերունդին: Մեծցուցէք զանոնք համաձայն մեր նախահայրերու ոգիին և ուղղութեան, Հայկի և Արամի, Վարդանի և Աշոտի ազատասիրութեամբ և ազգասիրութեամբ զինեցէք զանոնք, տուէք անոնց հուրը Լուսաւորչի և Նարեկացիի հաւատքին:

Հայե՛ր, աշխարհի չորս ծագերուն սփռուած Հայեր, պաշտպան կեցէք Հայ դպրոցին, Հայ եկեղեցիին, պահպանեցէք զանոնք այն բոլոր միջոցներով զորս ձեր տրամադրութեան տակ ունիք, բարեխաւեցէք դպրոցներուն մակարդակը և նիւթական կացութիւնը և յաջորդ սերունդներ երախտապարտ պիտի ըլլան ձեզի, ինչպէս անկասկած երախտապարտ են անապատներու մէջ խողովուած ձեր հայրերու հոգիները: